

kirjaamo@intermin.fi

Asianumero: VN/6185/2021

Asia: Pelastuslain uudistamista koskevat esiselvityshankkeet

Invalidiliitto kiittää sisäministeriötä mahdollisuudesta lausua pelastuslain uudistamisen esiselvityshankkeista. Kohdennamme huomionamme Onnettomuuksien ehkäisy ja valvonta -jaoston muistioon. Kyseessä on iso lakimuutos, joka vaikuttaa osaltaan myös vammaisten ihmisten turvallisuuteen muuttuvassa toimintaympäristössä ja edellyttää vammaisvaikutusten arviointia.

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 30 000 henkilöjäsentä ja 145 jäsenyhdistystä.

Yleistä

Muistiossa todetaan pelastuslain säätelevän rakennuksen käytön aikaista turvallisuutta, ja sen olevan kiinteästi yhteydessä rakentamisen lainsäädäntöön. Invalidiliitto kannattaa muistiossa esitettyä ehdotusta selventää pelastuslain vaatimusten suhdetta rakentamista koskevaan lainsäädäntöön siten, että ne yhdessä muodostavat johdonmukaisen ja kattavan kokonaisuuden. On varmistettava saumattomat liittymäkohdat pelastuslain ja ympäristöministeriössä parhaillaan valmisteilla olevan maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistuksen välillä.

Invalidiliitto katsoo, että vammaisilla ihmisillä on oikeus yhdenvertaisiin pelastuspalveluihin ja että tarvittaessa on tehtävä mukautuksia vammasta johtuvien yksilöllisten tarpeiden vuoksi pelastuspalveluiden saamiseksi.

Tässä kokonaisuudessa on tunnistettava sen kaikissa osissa, että onnettomuustilanteissa voi olla mukana eri tavoin toimintarajoitteisia ihmisiä, joiden suojeleminen ja pelastaminen voi vaatia erityisratkaisuja, joihin tulee ennakolta varautua.

Pelastuslain sääntelyllä ja sen kautta pelastusviranomaisille annetuilla toimivaltuuksilla pyritään turvaamaan suoraan tiettyjen

perusoikeuksien toteutuminen, mutta laajemmin myös välillisesti luomaan edellytyksiä muidenkin perusoikeuksien toteutumiselle. Perustuslain 7 §:n osalta on pelastustoiminnan kannalta keskeistä turvata ihmisten henki ja terveys, sekä mahdollistaa turvallinen elinympäristö. Perustuslain 15 § velvoittaa omaisuuden suojaamiseen ja perustuslain 20 § vastaavasti ympäristön suojaamiseen. Perustuslain ohella viittaamme myös YK:n vammaissopimukseen ja muistutamme, että pelastuspalvelut mainitaan YK:n vammaissopimuksessa niin rakennetun ympäristön esteettömyyden kuin tiedonsaannin saavutettavuuden osalta.

Tässä yhteydessä nostamme esiin seuraavat YK:n vammaissopimuksen artiklat:

5 artikla: Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

1. Sopimuspuolet tunnustavat, että kaikki henkilöt ovat yhdenvertaisia lain edessä ja lain mukaan ja ovat oikeutettuja ilman minkäänlaista syrjintää yhdenvertaiseen lakiin perustuvaan suojaan ja yhdenvertaisiin lakiin perustuviin etuihin.

9 artikla: Esteettömyys ja saavutettavuus

1. Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa:

- a) rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, koulut, asunnot, terveydenhuollon yksiköt ja työpaikat mukaan lukien;
- b) tiedottamiseen, viestintään ja muihin palveluihin, sähköiset palvelut ja pelastuspalvelut mukaan lukien.

Omatoiminen varautuminen

Vammaisille ihmisille erityisen tärkeää on rakennusten turvallisuuden varmistaminen. Omatoimisen varautumisen ja pelastussuunnitelman osalta tulisi asuinrakennusten ja kiinteistöjen, joissa on työpaikkoja, kiinnittää huomiota kiinteistössä asuvien tai työskentelevien ihmisten kykyyn toimia turvallisuusuhan aikana. Pelastussuunnitelmaan tulee kirjata erillinen

suunnitelmaosio, joka kohdentuu eri tavoin toimintarajoitteisten ihmisten pelastamistoimiin.

Yhteiskunnan palvelujen sähköistyminen tuo erilaisia asumisen turvallisuuteen liittyviä välineitä osaksi arkea. Näin syntyy mahdollisuuksia turvallisuuden lisäämiseen, mutta samalla sähköistyminen luo myös turvallisuusriskejä erityisesti yksin eläville vammaisille ja toimintarajoitteisille ihmisille. Jos esimerkiksi sähkökatkon takia hälytysjärjestelmä ei syystä tai toisesta toimi, ei välttämättä kyetä ulkomaailmaan avunpyyntöjä välittämään. Näin voi tapahtua myös monien muiden sähköllä toimivien välineiden osalta. Pelastusharjoitukset toteutetaan ja suunnitellaan yleensä vammattomille ihmisille muissa kuin erityisryhmien yksiköissä. Vammaiset ihmiset tulisi huomioida aina esim. työpaikkojen ja yleisten tilojen pelastusharjoituksissa. Tässä oleellisia ovat myös poistumisturvallisuuteen liittyvät tarpeet.

Invalidiliitto kannattaa SPEK:n esitystä siitä, että pelastussuunnittelu ja rakennusten palo- ja poistumisturvallisuuden ylläpitäminen kytkettäisiin nykyistä vahvemmin asunto-osakeyhtiölakiin sekä asuinhuoneiston vuokrauksesta annettuun lakiin.

Asumisturvallisuus

Fyysisesti vammaiset ja toimintaesteiset ihmiset asuvat enenevässä määrin tavallisissa asunnoissa. Tavallisissa asunnoissa asumisen mahdollistavat sosiaali- ja terveydenhuollon kotiin tuotavat palvelut sekä vaikeavammaisille vammaispalvelulakiin perustuvat erityispalvelut.

Asumisturvallisuuden osalta muistiossa laajasti esille nostetut alkusammutuslaitteet, palovaroittimet, paloilmottimet, automaattiset sammutuslaitteistot, savunpoistolaitteet sekä poistumisopasteet ovat merkittäviä onnettomuuksien riskiä vähentäviä laitteita. Tärkeää on niiden toimintakuntoisuus ja tältä osin selkeä vastuunmääritys.

Invalidiliitto haluaa korostaa palohälyttimien toimivuuden varmistamista eri tavoin toimintarajoitteisten ihmisten asunnoissa. Palovaroittimien hankinnan ja kunnossapitovastuun siirto taloyhtiöille olisi tärkeää, koska kaikki asukkaat toimintarajoitteista johtuen eivät voi itsenäisesti asiaa hoitaa.

Tästä näkökulmasta kannatamme, että asuntojen osalta palovaroittimien hankintajakunnossapitovastuu säädettäisiin taloyhtiöille. Tämä rinnastaisi myös paristokäyttöisten palohälyttimien kunnossapitovastuun sähköverkkoon kytkettyjen palohälyttimiin.

Myös taloyhtiöillä tulisi olla velvollisuus jakaa tietoa alkusammutusvälineistä säännöllisin väliajoin, jotta tieto saavuttaa esimerkiksi vuokra-asunnoissa vaihtuvat asukkaat.

Muistiossa huomioidaan myös hoitolaitokset, joissa asuu monin tavoin liikkumis- ja toimintarajoitteisia ihmisiä. Invalidiliitto pitää tätä tärkeänä ja muistuttaa, että asumispalvelujen toimintayksiköissä tulee kiinnittää nykyistä vahvemmin huomiota myös asiakasturvallisuuteen. Asiakasturvallisuus tulee nähdä turvallisuutena suhteessa itse asumispalveluihin ja sen toteutumiseen sopimusten mukaisesti. Tietoisuuden ja koulutuksen lisääminen esteettömyydestä, turvallisuudesta ja evakuoineista on erityisen tärkeää palvelutaloissa sekä hoitokodeissa. On tärkeää, että henkilöstöllä on asiantuntemusta pelastusvälineistä ja tavoista pelastaa toimintarajoitteisia henkilöitä. Näihin liittyvät asiat tulisi näkyä toimipaikkojen pelastussuunnitelmissa ja niihin tulee liittää konkreettisia pelastusharjoituksia. Tämän lisäksi asiakasturvallisuus tulee nähdä laajana asumisturvallisuutena suhteessa toimintayksikön ympäristöön ja myös muihin asiakkaisiin.

Palo- ja poistumisturvallisuus

Invalidiliitto pitää perusteltuna muistiossa esitettyä tarvetta selventää pelastuslain vaatimuksia rakennusten palo- ja poistumisturvallisuutta koskien. Haluamme kiinnittää huomiota uloskäyntien ja poistumisreittien selkeään merkintään, mutta myös siihen, että niissä esteetön, vapaa kulku tulee ohjeistuksin varmistetuksi. Tosiasiassa on tilanteita, että porraskäytävässä joudutaan puutteellisten säilytystilojen vuoksi säilyttämään mm. liikkumisen apuvälineitä. Näissä tilanteissa tulee asunnon ulkopuolella säilytettävälle apuvälineille ohjata sellainen paikka, etteivät ne rajoita vapaata kulkua. Lisäksi tässä yhteydessä tulee huomioida myös mahdollisesti porraskäytäviin kiinnitettävät postilaatikot.

Invalidiliitto kannattaa ehdotusta siitä, että pelastuslaissa säädettäisiin tarkemmin sammutus- ja pelastustyön järjestetyistä, ja muista pelastustoiminnan edellytyksistä. Ne tulee ottaa paremmin huomioon jo rakennussuunnittelussa ja toteutuksessa. Invalidiliitto haluaa erityisesti tässä yhteydessä nostaa esiin mm.

tornitalot, kauppakeskukset tai maanalaiset tilat. Yleensäkin rakennuskohteiden suunnittelussa tulee aina huomioida, että osalla käyttäjistä on toimintakyvyn rajoitteita. Nämä ihmiset tarvitsevat erityisapua onnettomuustilanteissa tai onnettomuuden uhkatilanteissa, esimerkiksi evakuointitilanteissa.

Poistumisturvallisuuden osalta Invalidiliitto pitää tärkeänä, että muistiossa on tunnistettu erilaisten asumismuotojen kirjo, myös tavanomaisen asuinkannan ulkopuolella olevien, kuten palvelu- ja tukiasunnoissa asuvien ihmisten toimintakyvyn alentuminen. Tältä osin huomioitavaksi tulee henkilö- ja paloturvallisuuden näkökulmasta myös pelastusviranomaisten valvontatehtävät.

Erilaisissa poikkeustilanteissa mm. julkisissa tiloissa, laivaliikenteessä, rautateillä on varmistettava, että tieto saavuttaa kaikki alueella tai liikennevälineessä olevat ihmiset. On ehdottoman tärkeää, että palovaroittimien ja tulipalon ilmaistamiseen käytettävät keinot ovat kaikkien havaittavissa. On huomattava, että kaikki eivät välttämättä kuule äänimerkkejä tai kuulutuksia, näe opastauluja tai pysty liikkumaan itsenäisesti annettujen ohjeiden tai opastaulujen mukaan. Esimerkiksi opaskyltti, jossa kehoitetaan liikkumaan ryömimällä savun alapuolella voi vammaisen ihmisen kannalta olla hyödytön. Tarvitaan selkeät opasteet siitä, minne pyörätuolin käyttäjä siirtyä pelastautumistilanteessa esim. pelastautumisparveke tms. Opasteet olisi hyvä olla esim. yleisohisseissä, koska pyörätuolinkäyttäjät käyttävät hissejä, jotka pelastautumistilanteissa eivät ole käytössä. Tämä toimisi ennaltaehkäisevästi tietoisuuden lisääjänä siitä, miten toimia hätätilanteissa ja samalla ehkäisisi henkilövahinkoja.

Paloriski-ilmoitus

Invalidiliitto pitää tärkeänä, että sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön valmiutta tehdä paloriski-ilmoitus lisätään. Monella vammaisella ihmisellä itsellään ei toimintakyky riitä esimerkiksi tavaroiden asianmukaisen säilyttämiseen tai turhien tavaroiden poistamiseen asunnosta. Tämä voi aiheuttaa muistiossa kuvattujen paloturvallisuutta heikentävien tilanteiden syntymisen. Paloriski-ilmoitus ei saa kuitenkaan johtaa yksityisyydensuojan tai kotirauhan rikkoutumiseen.

Tässä viittaamme sosiaalihuoltolain 25 §:än ja lakiin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista 40 §:än, jotka käsittelevät mm. ilmoittamisvelvoitetta tilanteissa, joissa henkilön tarpeisiin ei voida vastata sosiaalihuollon toimin tai turvallisuuden varmistaminen edellyttää erillisiä toimenpiteitä.

Yleisötilaisuuksien ja tapahtumien turvallisuus

Invalidiliitto kannattaa muistiossa esitettyä johtopäätelmää käydä kokonaisuutena läpi eri ministeriöiden toimialoille jakautuva lainsäädäntö koskien yleisötilaisuuksien ja tapahtumien turvallisuutta. Lainsäädäntöä tarkasteltaessa tulee huomioida mm. liikkumis- ja toimimisesteisten ihmisten turvallisuuden varmistaminen, esteettömät poistumistiet ja monikanavainen sekä kaikkien saavutettavissa oleva viestintä turvallisuusohjeista sekä mahdollisessa hätätilanteessa.

Tietoa vammaisuudesta

Pelastustoimen henkilöstöllä on välttämätöntä olla riittävästi tietoa eri tavoin vammaisten ihmisten tarpeista. Esimerkiksi tulipalotilanteessa palomiehet koputtavat oville tarkistaakseen, onko huoneistossa ihmisiä. On huomattava, että kaikki ihmiset eivät välttämättä kuule koputusta tai eivät pääse itsenäisesti ilman toisen ihmisen apua avaamaan ovea.

Pohdittavaksi tulee, miten pelastushenkilöstö tietää tavallisessa asuintalossa olevan huoneiston pelastettavan asukkaan, joka on fyysisesti toimintakyvyltään rajoittunut. Käytännössä pelastushenkilöstöllä ei ole saatavilla olevaa tietoa tavallisessa asuinkannassa olevista fyysisesti vammaisista asukkaista. Tiedonsaannin parantaminen edellyttäisi asian jatkokehittämistä siltä osin, mikä olisi asianmukaisin ja oikeudellisesti mahdollisin tapa toteuttaa tiedonkulku pelastushenkilöstölle esim. asukkaan vapaaehtoisella ilmoittamisella pelastustoimen käytössä oleviin tietokantoihin. Tässä yhteydessä tietojen arkaluonteisuuden vuoksi tulee huomioida tietosuojasäännökset.

Fyysisesti liikuntavammaisten ihmisten evakuointiin liittyvät tekniikat tulisi saattaa nykyistä vahvemmin osaksi perus- ja täydennyskoulutusta, jotta erityistarpeet voitaisiin nykyistä paremmin huomioida niin asiakas- kuin työturvallisuudessa. Pyörätuolia tai rollaattoria liikkumisen apuvälineenä käyttävien osalta on tärkeää, että he saavat mahdollisimman nopeasti evakuoinnin jälkeen käyttöönsä oman liikkumisen apuvälineensä tai tätä korvaavan apuvälineen. Pelastustoimen tietoisuutta vammaisuudesta ja eri tavoin vammaisten ihmisten toimintarajoitteista on perusteltua lisätä. Koulutus lisää vammaisuuden tunnistamista ja tiedostamista erityistarpeineen pelastustilanteissa. Vammaisjärjestöt tarjoavat asiantuntijuuttaan vammaisuuteen liittyvissä kysymyksissä ja koulutuksissa esimerkiksi hätäkeskusten ja pelastustoimien työn tueksi.

Varautuminen poikkeusoloihin ja väestönsuojelu

Viitaten pelastuslain muutostarpeiden esiselvityshankkeen 3. jaoston selvitystyöhön Invalidiliitto muistuttaa, että normaalioloissa väestönsuoja on yleensä harrastustilana, varastona, henkilöstötilana tai jossain muussa käytössä, jolloin sitä koskevat myös esteettömyysasetuksessa säädetyt, toimintojen mukaan kohdennetut velvoitteet.

Lopuksi

Invalidiliitto muistuttaa YK:n vammaissopimuksen artiklasta 4.3 Yleiset velvoitteet: "Laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla tätä yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta." Tähän viitaten myös paikallisella tasolla pelastustoimen yhteistyö kuntien, ja sote-uudistuksen toteutuessa hyvinvointialueiden, vammaisneuvostojen kanssa on merkityksellistä. Invalidiliitto on mielellään mukana yhdessä pelastustoimen kanssa vahvistamassa vammaisten ihmisten turvallisuutta.

Helsingissä 27.5.2021

Invalidiliitto ry

Janne Juvakka Laura Andersson
toimitusjohtaja yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja:

Ari Kurppa, esteettömyysasiantuntija, ari.kurppa@invalidiliitto.fi

Riitta Saksanen, sosiaali- ja terveystieteellinen asiantuntija riitta.saksanen@invalidiliitto.fi